

DOI : <https://doi.org/10.51706/2707-3076-2022-6-5>

УДК 378:364

Леся Вікторівна Лебедик
ORCID iD <https://orcid.org/0000-0001-6538-6256>
доктор педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри спеціальної освіти і соціальної роботи,
Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка,
м. Полтава, Україна
lebedyk_lesya@ukr.net

ВТІЛЕННЯ ІДЕЙ АНТОНА МАКАРЕНКА У ПІДГОТОВКУ МАГІСТРІВ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ

У науково-методичній статті розкриваються важливі аспекти використання педагогічної спадщини А. Макаренка у проєктуванні змісту підготовки майбутніх соціальних працівників до професійної діяльності; виокремлені вимоги до проєктування змісту підготовки спеціальності 231 Соціальна робота; запропоновано зміст магістерської підготовки будувати на основі вимог модульної системи навчання, вказані переваги означеної системи як найбільш ефективної для підготовки магістрів соціальної роботи.

Виділені основні вимоги до структурування змісту підготовки магістрів соціальної роботи: системність, взаємна підпорядкованість, цілісне сприйняття і уявлення всього обсягу інформації навчальної дисципліни, безперервність, можливість вибору індивідуальної траєкторії навчання і засвоєння змісту освіти, актуалізація змісту, технологічність навчального процесу, забезпечення продуктивного мислення, розвиток навичок рефлексивної культури магістрантів, діяльнісний підхід.

Ключові слова: Антон Семенович Макаренко, магістри соціальної роботи, професійна підготовка, педагогічна спадщина, зміст освіти.

Вступ. Посилення у сучасних умовах ролі знань і досвіду для розвитку суспільства ставить високі вимоги до професійної підготовки магістрів соціальної роботи: їхньої здатності реагувати на науково-технічні і соціально-економічні зміни, конкурентоспроможності на ринку праці, готовності до реалізації професійних функцій. Це вимагає внесення коректив у методику та зміст їхньої підготовки. На наше переконання, нові перспективи для організації навчання майбутніх магістрів соціальної роботи може відкрити творче використання педагогічної спадщини А. Макаренка.

Великий досвід вирішення проблеми проєктування змісту підготовки магістрів мають наукові центри та навчальні заклади США, Західної Європи, Польщі, Канади, Японії, де систематичні дослідження проводяться вже більше півсотні років. Увага педагогів України до означеної проблеми посилилася лише останніми роками, розкриваються переважно теоретичні і

практичні аспекти проєктування змісту підготовки фахівців, що підтверджено у нашому огляді проєктування сучасних інтерактивних технологій навчання майбутніх фахівців у сфері соціальної роботи (Лебедик, Стрельников, 2020, с. 49–53; Лебедик, Стрельников В., Стрельников М., 2020, с. 14–91; Червоненко, 2020, с. 147). Інноваційність ідей А. Макаренка для педагогіки XXI століття розглядалася у монографії О. Дубасенюк (2013); у працях вітчизняного дослідника В. Стрельникова (2013а, с. 163–165; 2018, с. 128–136; 2013б, с. 300–305) переконливо доведено, що основоположником теорії проєктування не лише змісту підготовки, а й усієї дидактичної системи, є видатний український педагог зі світовим ім'ям – Антон Семенович Макаренко. Також досліджувалося значення педагогічної спадщини А. Макаренка для професійної підготовки соціальних педагогів (Бережна, 2008, с. 180–185), роль А. Макаренка у технологізації соціально-педагогічної діяльності

(Сапарай, 2008, с. 210–219), особливості соціалізації дітей-сиріт у дитячих будинках 20–30-х років (Сидоренко, 2018, с. 199–203) та ін.

Аналіз досліджень вітчизняних і зарубіжних учених, проведений нами у попередніх публікаціях щодо можливостей використання педагогічної спадщини А. Макаренка у проєктуванні змісту підготовки магістрів педагогіки вищої школи (Лебедик, 2013а, с. 184–189; 2013б, с. 95–97; 2015, с. 199–208), розвитку лідерства в колективі за системою А. Макаренка (Лебедик, 2008, с. 198–199; 2021, с. 112–113; Strelnikov, Lebedyk та ін., 2021, с. 349–351), свідчить про актуальність і значущість проблеми втілення ідей А. Макаренка у підготовку до майбутньої професійної діяльності магістрів соціальної роботи.

Принципово нове проєктування змісту навчальних курсів на основі використання педагогічних ідей А. Макаренка має сприяти найбільш якій підготовці магістрів соціальної роботи до професійної діяльності.

Оскільки продовжує залишатися актуальним вирішення проблеми проєктування змісту підготовки магістрів спеціальності 231 Соціальна робота, **метою** цієї статті став пошук підходів до проєктування змісту підготовки магістрів соціальної роботи на основі педагогічної спадщини А. Макаренка.

Завданнями дослідження стало, по-перше, виокремлення вимог до проєктування змісту підготовки магістрів соціальної роботи; по-друге, виділення основних аспектів використання педагогічної спадщини А. Макаренка у змісті підготовки магістрів спеціальності 231 Соціальна робота; по-третє, визначення переваг модульної системи підготовки магістрів соціальної роботи як найбільш ефективної.

Методи дослідження: а) теоретичні: методи системного аналізу педагогічної, філософської, психологічної, соціологічної наукової літератури, присвяченої використанню педагогічної спадщини А. Макаренка у проєктуванні змісту підготовки майбутніх соціальних працівників до професійної діяльності; методи причинно-наслідкового й історичного аналізу, застосовані для визначення характеристик змісту підготовки магістрів соціальної роботи; методи

порівняльного аналізу – для визначення сутності модульної системи підготовки магістрів соціальної роботи і її відмінностей від наявної системи навчання; методи прямого структурного аналізу – для розгляду основних аспектів використання педагогічної спадщини А. Макаренка у змісті підготовки магістрів спеціальності 231 Соціальна робота; б) емпіричні методи: бесіда, анкетування, інтерв'ю, самооцінка, експертна оцінка, спостереження, тестування, рейтинг.

Вимоги до проєктування змісту підготовки магістрів спеціальності 231 Соціальна робота. Відомо, що змістом освіти є той обсяг інформації з певної науки про навколишній світ і про себе в ньому, що вивчений, досліджений, оформлений у навчальну дисципліну і призначений для засвоєння тими, хто вчиться. Виділяємо (Лебедик, с. 199–203) такі основні вимоги до структурування змісту підготовки магістрів соціальної роботи:

а) *системність*, оскільки змістом підготовки магістрів соціальної роботи є частина інформації про навколишній світ як систему, призначену для засвоєння, а весь зовнішній світ також складається із систем, інформація про них теж є інформаційною системою. Системне подання змісту підготовки магістрів спеціальності 231 Соціальна робота передбачає виявлення означеної системи і її поділ на складники, елементи, підсистеми, що також є новими системами. Так, навчальний курс «Інноваційні та проєктні технології в соціальній і соціально-педагогічній роботі» розглядає як систему соціальну роботу, структурними компонентами якої є: соціальний працівник; клієнт; зміст соціальної роботи; інноваційні та проєктні технології; умови соціальної роботи; мета; методичний інструментарій організації соціальної і соціально-педагогічної роботи; середовище тощо; передбачена взаємодія між елементами системи. У навчальній дисципліні «Менеджмент соціальної та соціально-педагогічної роботи» головною системою також є соціальна робота, а її структурними компонентами – соціальний працівник; клієнт; практичне застосування прийомів і методів формування кадрової стратегії, планування, розвитку оцінювання,

мотивації і стимулювання персоналу, регулювання трудової діяльності, управління робочим часом соціальних працівників; налагодження соціального партнерства в організації; визначення ефективності управління персоналом закладу соціального захисту населення;

б) *взаємна підпорядкованість*, оскільки всі системи соціальної роботи тісно взаємопов'язані – інформація про соціальну роботу складається з інформації про підсистеми, про їхній зовнішній і внутрішній взаємозв'язок; опис цих взаємозв'язків перетворює інформацію про соціальну роботу у своєрідний логічний перехід однієї інформації до іншої; означена взаємна підпорядкованість передбачає плавний перехід від загального до конкретного, від одного елемента системи до іншого, що забезпечує індивідуальну траєкторію опанування навчальними дисциплінами. Так, взаємопов'язаними є навчальні дисципліни «Менеджмент соціальної та соціально-педагогічної роботи» і «Інноваційні та проєктні технології в соціальній і соціально-педагогічній роботі». Перша вивчається в першому семестрі, де магістри спеціальності 231 Соціальна робота набувають навичок оволодіння метою, змістом, засобами, формами, методами, прийомами менеджменту соціальної та соціально-педагогічної роботи, подають до захисту створену ними власну модель менеджменту соціальної та соціально-педагогічної роботи; друга навчальна дисципліна «Інноваційні та проєктні технології в соціальній і соціально-педагогічній роботі» вивчається у другому семестрі, де моделюється професійна підготовка фахівця згідно зі змодельованим менеджментом соціальної та соціально-педагогічної роботи, а увага магістрантів акцентується на розгляді інноваційних та проєктних технологій у соціальній і соціально-педагогічній роботі та алгоритму їх проєктування і використання;

в) *цілісне сприйняття* і уявлення всього обсягу інформації навчальної дисципліни – вже на початку вивчення навчальних дисциплін «Менеджмент соціальної та соціально-педагогічної роботи» і «Інноваційні та проєктні технології в соціальній і соціально-педагогічній

роботі» магістранти спеціальності 231 Соціальна робота отримують структурно-логічні схеми вивчення матеріалу навчальної дисципліни, що дозволяє їм образно в цілому побачити весь навчальний предмет, його основні проблеми, фундаментальні ідеї, підходи до вирішення проблем; окрім усвідомленого сприйняття матеріалу цих дисциплін, виникає також можливість інтенсифікації за модульного навчання (розширений модуль, навчання в мережі);

г) *безперервність* – забезпечує подолання загрози механічного розподілу змісту на частини, мозаїчності в роботі зі змістом, використання блоків, не оформлених у модулі. Так, змістові модулі «1. Загальна методологія менеджменту. Теоретичні основи менеджменту соціальної роботи», «2. Управлінська діяльність менеджера соціальної та соціально-педагогічної роботи», «3. Практичні засади менеджменту соціальної та соціально-педагогічної роботи» у навчальній дисципліні «Менеджмент соціальної та соціально-педагогічної роботи» і змістові модулі «1. Інноваційні технології в соціальній і соціально-педагогічній роботі» і «2. Теоретико-методичні засади інноваційних та проєктних технологій в соціальній і соціально-педагогічній роботі» у навчальній дисципліні «Інноваційні та проєктні технології в соціальній і соціально-педагогічній роботі» логічно поєднуються між собою, адже вирішення проблеми фрагментарності подання інформації сприяє розвитку свідомості, забезпечує організованість мислення;

д) *можливість вибору індивідуальної траєкторії* просування у засвоєнні змісту освіти; можливим є вибір магістрантами спеціальності 231 Соціальна робота навчальних дисциплін «Професійний імідж соціального працівника», «Технологія соціально-реабілітаційної роботи в інклюзивному середовищі», «Соціальні проблеми девіантної поведінки» тощо;

е) *актуалізація змісту*, бо магістрант спеціальності 231 Соціальна робота має розуміти, де, для чого і як інформація про соціальну роботу стане йому в нагоді;

є) *технологічність* освітнього процесу, бо робота за алгоритмом інноваційних та проєктних технологій в соціальній і соціально-педагогічній

роботі передбачає різноманіття методів соціально-педагогічного консультування, самооцінки, відбору і оформлення інформації, сприяє творчості магістрантів спеціальності 231 Соціальна робота;

ж) *забезпечення продуктивного мислення*, коли засвоєння нової інформації із соціальної роботи здійснюється невеликими порціями як доповнення до раніше засвоєної інформації, що вже стала власним знанням магістранта;

з) *розвиток навичок рефлексивної культури* магістрантів, модульна система навчання забезпечує найкращі умови для оволодіння технологією рефлексії (здійснюючи самоаналіз, самооцінку, зіставлення своїх результатів з результатами інших);

і) *діяльнісний підхід* у підготовці магістрів соціальної роботи, що забезпечується самостійністю прийняття рішень, можливістю самовизначення у своєму виборі; вибір початку підготовки магістрів соціальної роботи (елемента означеної системи), вибір напрямку підготовки, вибір команди, у якій буде вестися обговорення соціальної роботи, є тренінгом самостійності, свободи, суб'єктності.

Основні аспекти використання педагогічної спадщини А. Макаренка у змісті підготовки магістрів спеціальності 231 Соціальна робота. Навчальний курс «Інноваційні та проєктні технології в соціальній і соціально-педагогічній роботі» має на меті використання ідей А. Макаренка як основоположника теорії проєктування щодо опанування магістрантами знанням психолого-педагогічних засад та специфіки інноваційних і проєктних технологій як інструменту професійної діяльності, формування практичних навичок використання проєктного підходу до розв'язання соціальних проблем і отримання методичного інструментарію організації соціальної і соціально-педагогічної роботи. Навчальною дисципліною «Менеджмент соціальної та соціально-педагогічної роботи» передбачено використання творчості А. Макаренка стосовно засвоєння магістрантами сутності й особливостей управління персоналом у процесі соціальної роботи з населенням; закладення основи знань теоретико-методологічних аспектів та навичок

практичного застосування прийомів і методів формування кадрової стратегії, планування, розвитку оцінювання та мотивації і стимулювання персоналу, регулювання трудової діяльності та управління робочим часом соціальних працівників; налагодження соціального партнерства в організації; визначення ефективності управління персоналом закладу соціального захисту населення. Ці та інші навчальні дисципліни, завдяки підбраному змісту, доцільній його структурі, сприяють належному засвоєнню інформації магістрантами, фактично забезпечують їх замовлення на актуальну інформацію.

Основним є те, що для підготовки магістрів із соціальної роботи система А. Макаренка є досить ефективною з точки зору їхньої наступної соціальної і виховної діяльності. Насамперед зазначимо, що активний вплив педагога на особистість вихованця А. Макаренка вважав необхідним, керуючись при цьому принципом: «людину слід не ліпити, а кувати» (Макаренко, 1984, с. 23). Основною ідеєю видатного педагога було виховання якостей особистості у спеціальних умовах колективу: «...волю, ...мужність, ...цілеспрямованість не можна виховати без спеціальних вправ у колективі. Не метод парного впливу від випадку до випадку, не метод благополучного непротивлення, не метод помірності і тиші, а організація колективу, організація вимог до людини, організація реальних, живих, цільових устремлень людини разом з колективом – ось що має скласти зміст нашої виховної роботи» (Макаренко, 1984, с. 319).

У змістові підготовки магістрів спеціальності 231 Соціальна робота виховна система А. Макаренка займає гідне місце, у ній чітко обґрунтована концепція виховного значення колективу на гуманістичних ідеях. Він довів, що «ніякий метод не може бути виведений з уявлення про пару: вчитель плюс учень, а може бути виведений із загального уявлення про організацію школи і колективу» (Макаренко, 1984, с. 236). Педагогічні принципи А. Макаренка, які лежать в основі організації колективу, забезпечують чітку систему обов'язків і прав кожного члена колективу, що визначають його

соціальну позицію. Його ідеї про принцип паралельної дії, принцип гласності, про систему перспективних ліній, відносини відповідальної залежності та інші спрямовуються на те, щоб викликати у дитини кращі якості, забезпечити їй захищеність, радісне самопочуття, впевненість у власних силах, сформувати постійну потребу розвитку і руху вперед.

Магістри спеціальності 231 Соціальна робота мають навчитися використовувати принципи виховання А. Макаренка, яке неможливе без прищеплення дисципліни. Такими принципами побудови спеціальної виховної дисципліни видатного педагога є: а) повага і вимогливість; б) правдивість і відвертість; в) принциповість; г) піклування і увага, знання; д) вправи; е) загартування; є) праця; ж) колектив; з) сім'я; перше дитинство, кількість любові і міра суворості; к) дитяча радість, гра; л) покарання і нагорода (Макаренко, 1984, с. 365).

А. Макаренко вважав, що вирішальне значення для виховання належить меті виховання. Ця мета розглядалася педагогом не як мета окремих виховних заходів, не загальний ідеал, а вся «програма людської особистості, програма характеру людини» (Макаренко, 1984, с. 129). Характером людини є «весь зміст особистості, тобто і характер зовнішніх проявів і внутрішньої переконаності, і виховання, і знання – рішуче всю картину людської особистості» (Макаренко, 1984, с. 129).

Педагог вважав важливим формування у кожного вихованця поняття честі, почуття обов'язку, вміння підкорятися товаришам і керувати ними, наказувати їм, уміння бути суворим, ввічливим, добрим, нещадним. Він має вміти впливати на інших, володіти собою, бути активним організатором, настирливим і загартованим. Якщо вихованця покарає колектив, він має сприйняти це покарання і поважати колектив. Вихованець має бути підтягнутим, веселим, бадьорим, здатним до боротьби і будівництва, має бути щасливим кожного дня, а не лише в майбутньому, жити і любити життя.

Антон Семенович вважав типовими якостями особистості радянської людини

«самопочуття людини в колективі, характер її колективних зв'язків і реакцій, її дисциплінованість, готовність до дій і гальмування, здібність такту і орієнтування, принциповість і емоційне перспективне устремління» (Макаренко, 1984, с. 120). На думку М. Ярмаченка, одного з дослідників творчості А. Макаренка, виховання у його системі, зважаючи на відмінність ідеалів, принципово відрізнялося від «буржуазного». На Заході – це виховання окремої особистості, пристосування її до боротьби за існування, а в системі А. Макаренка – людини-колективіста, у якій немає дисгармонії між особистими і суспільними цілями, немає протиставлення особистих і колективних інтересів (Ярмаченко, 1989, с. 91).

У магістрів спеціальності 231 Соціальна робота має бути чітке усвідомлення позиції А. Макаренка, що соціальний педагог має доводити своєю діяльністю важливість для виховання якостей людини найближчого соціуму – колективу: «окремий член цього колективу має відчувати свою залежність від нього – від колективу, має бути відданим інтересам колективу, відстоювати свої інтереси і, в першу чергу, дорожити цими інтересами» (Макаренко, 1984, с. 132).

Важливими для проектування змісту підготовки магістрів спеціальності 231 Соціальна робота є ідеї А. Макаренка стосовно навчання педагогічній техніці майбутнього педагога. «Вихователь повинен себе так вести, щоб кожен рух його виховував, і завжди має знати, чого він хоче в даний момент і чого він не хоче» (Макаренко, 1984, с. 172). Важливе місце серед педагогічних технік належить методу «вибуху», тобто «доведення конфлікту до останньої межі, до такого стану, коли вже немає можливості ні для якої еволюції, ні для якої тягби між особистістю і суспільством, коли ребром поставлене питання – або бути членом суспільства, або піти з нього» (Макаренко, 1984, с. 458). Прихильник «революційних» методів виховання, А. Макаренко, вважав, що члени колективу вихованців, «поставлені перед необхідністю негайно щось вирішити, не здатні аналізувати і в сотий, ймовірно, раз копатися у

скрупульозних роздумах про свої інтереси, капризи, апетити, про «несправедливості» інших. Підкоряючись у той же час емоційному впливові колективного руху, вони, нарешті, справді зривають в себе дуже багато уявлень, і не вспіють їх залишки злетіти в повітря, як на їх місце вже стають нові образи, уявлення про могутню правоту і силу колективу, яскраво відчутні факти власної участі в колективі, в його рухові, перші елементи гордості і перші солодкі відчуття власної перемоги» (Макаренко, 1984, с. 458–459).

Педагогічній майстерності вихователя педагог приділяв особливу увагу. Він зазначав у статті «Деякі висновки з мого педагогічного досвіду», що педагогічна майстерність є втіленням «дійсного знання виховного процесу» (Макаренко, 1984, с. 235).

А. Макаренко зазначає у статті «Про мій досвід», що «педагогічна майстерність – зовсім не проста справа. Майстерність вихователя не є якимось особливим мистецтвом, яке вимагає таланту, але це спеціальність, якій треба вчити, як треба вчити лікаря його майстерності, як треба вчити музиканта..., можливо і потрібно розвивати зір... Це необхідно для вихователя. Треба вміти читати на людському обличчі, на обличчі дитини, і це читання може бути описане в спецкурсі... Педагогічна майстерність полягає і в постановці голосу вихователя, і в керуванні власним обличчям... Педагог не може не грати... Учню іноді треба продемонструвати муки душі, а для цього треба вміти грати... Я став дійсним майстром тільки тоді, коли навчався говорити «іди сюди» з 15-20 відтінками, коли навчився давати 20 нюансів у постановці обличчя, фігури, голосу. І тоді я не боявся, що хтось до мене не підійде або не відчує того, що потрібно. А у вихователя майстерність проявляється на кожному кроці..., треба вміти керувати своїм настроєм» (Макаренко, 1984, с. 262).

Переваги модульної системи навчання у проєктуванні змісту підготовки магістрів спеціальності 231 Соціальна робота. Такими є: а) чітка структура кожного навчального курсу, упорядкованість; б) можливість відстеження зв'язків між елементами; в) наочність,

усвідомлення перспективи; г) індивідуальний підхід до навчання; д) гнучкість надання інформації; е) розвиток продуктивного мислення; є) багатофункціональність; ж) можливість самоконтролю навчання магістрантами та викладачем власної діяльності; з) активізація пізнавальної діяльності; к) комплексність, орієнтація на перспективу просування; л) накопичувальний принцип оцінювання роботи магістранта; м) можливість самоконтролю і самооцінки; н) формування самостійності; о) тренування у виборі, тобто певна свобода; п) відповідальність за свій вибір; р) формування суб'єктної позиції в навчальній діяльності (Лебедик, 2015, с. 199–208). Перевагами модульної системи навчання, окрім вищезазначених, є також: с) можливість адаптації змісту до потреб магістранта; т) вибір змісту відповідно із заявленою магістрантом проблемою; у) врахування інтересів і проблем магістрантів; ф) гнучкий графік засвоєння нових методів і нового змісту; х) накопичувальний принцип у самооцінюванні.

Також модульна система навчання дає можливість скоротити в більшості випадків час на з'ясування готовності магістрантів до занять – зацікавленість магістрантів у максимально можливій для них рейтинговій оцінці «націлює» їх на сумлінну працю у процесі підготовки до заняття; дозволяє одержувати достатньо об'єктивну інформацію про ступінь успішності навчання магістрантів, адже через два-три місяці можна побачити результати успішності й зробити відповідні висновки з приводу ефективності застосованих прийомів і форм контролю; визначення рейтингу призводить до змагання в навчальному процесі, істотно стимулює прагнення магістрантів до набуття знань, що підвищує якість підготовки фахівців та дозволяє виховувати конкурентоздатну особистість, яка буде здатна діяти у складних соціально-економічних умовах; сприяє систематичності навчальної діяльності магістрантів, збільшується питома вага самостійної роботи та ефективність керівництва нею з боку викладача; сприяє зростанню здатності магістрантів адекватно сприймати завдання, що формує почуття

відповідальності у магістрантів; дає можливість пережити почуття успіху в магістрантів за своєчасне виконання завдань (на емоційно-оціночному рівні), що, у свою чергу, приносить радість від самого процесу навчання; сприяє формуванню умінь у постійному самовихованні та самоосвіті (на вольовому рівні); дозволяє на 40 % скоротити час, який відводиться на проведення навчальних занять під керівництвом викладача, збільшивши тим самим бюджет часу на самостійну роботу магістрантів; забезпечує демократичний і «прозорий» характер оцінювання знань магістрантів; враховує індивідуальні можливості та психологічні властивості магістрантів засобами неперервного контролю; дозволяє магістранту визначати темп проходження навчальної програми, широкі можливості прискорення або сповільнення в самоорганізації навчання.

Механізми реалізації властивостей самоорганізації та саморозвитку процесу навчання розкриваються у вимогах відомого принципу дидактики свідомості та активності магістрантів у навчанні. Умови активізації пізнавальної діяльності магістрантів найтіснішим чином пов'язані з умовами успішного протікання фаз навчання, тому до цих умов зараховуємо такі: 1) формування в магістрантів навичок аналізу навчальної інформації (завдання); 2) формування в магістрантів навичок самоуправління процесом навчання; 3) формування в магістрантів мотивів діяльності; 4) організація процесу навчання на основі його нелінійного структурування.

Для реального втілення європейських стандартів освіти у підготовку магістрів соціальної роботи пропонується здійснити таке: перенести акцент на індивідуальну роботу зі магістрантом; збільшити самостійну позааудиторну роботу магістранта з відповідним контролем викладачем; зменшити кількість магістрантів в академічній групі; провести коригування системи обліку педагогічного навантаження викладача; запровадити систему повторного прослуховування курсів для магістрантів, які не набрали мінімально необхідної кількості балів; вжити заходів,

спрямованих на забезпечення магістрантів матеріально-технічною базою для здійснення повноцінної індивідуальної підготовки; запровадити сучасні інтерактивні методи навчання.

Таким чином, проєктуючи зміст підготовки магістрів соціальної роботи з використанням педагогічної спадщини А. Макаренка, проєктант має бачити алгоритм дій суб'єктів навчання і критерії досягнення ними гарантованого результату.

Висновком з проведеного дослідження є вказівка на можливість вирішення у процесі проєктування змісту підготовки магістрів соціальної роботи важливих для України конкретних завдань педагогічної освіти. Серед них: а) необхідність формування самостійності й суб'єктної позиції магістранта, уміння приймати рішення в конкретних ситуаціях, брати відповідальність за результат власної діяльності на самого себе, висуває вимоги до професійної підготовки соціальних педагогів – забезпечити відпрацювання якостей соціального педагога на основі технік А. Макаренка через тренування; звідси – зміст професійної підготовки має бути структурований так, щоб дати можливість соціальному педагогу самостійного вибору, індивідуальної траєкторії навчання і самооцінки результату; б) подолання наявного у професійній свідомості педагогів стереотипу, – «поставити перед магістрантом мету»; тому кожен елемент змісту має бути частиною модуля професійної підготовки, де у процесі спільної діяльності поєднується нова інформація про соціальну роботу з опорними знаннями; в) подолання наявного стереотипу, що освіта є лише навчанням.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо у врахуванні, під час проєктування підготовки магістрів соціальної роботи, педагогічної спадщини А. Макаренка, процесів розвитку професійних, інтелектуальних, комунікаційних, рефлексивних здібностей магістрантів соціальної роботи, які мають самостійно шукати інформацію, структурувати її, вирішувати конкретні професійні ситуації соціальної роботи та її проблеми.

Література

- Бережна С. І. Роль педагогічної спадщини А. С. Макаренка у професійній підготовці соціальних педагогів. *Педагогічні науки* : Зб. наук. пр. Ч. 2. Суми : СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2008. 412 с. С. 180–185.
- Інноваційність ідей А. С. Макаренка в педагогіці XXI століття / за ред. О. А. Дубасенюк: монографія. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2013. 304 с.
- Лебедик Л. Использование педагогического наследия А.С. Макаренко в проектировании подготовки магистров педагогики высшей школы. *Edukacja i ekonomia*. Redakcja naukowa prof. dr.hab. Vaino Rajangu, dr. Tadeusz Trocikowski. Wloclawek – Kaniowo, 2015. 381 с. С. 199–208.
- Лебедик Л. В. А. С. Макаренко про виховання лідерства в колективі. Спадщина А.С.Макаренка і педагогічні пріоритети сучасності : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Полтава, 12–14 берез. 2008 р.) / За заг. ред. проф. М. В. Гриньової. Полтава : Астроя, 2008. 403 с. С. 198–199.
- Лебедик Л. В. Використання педагогічної спадщини А. С. Макаренка у проектуванні змісту підготовки магістрів педагогіки вищої школи. *Витоки педагогічної майстерності* : зб. наук. пр. Полтава : ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2013. Вип. 12. С. 184–189.
- Лебедик Л. В. Використання педагогічної спадщини А. С. Макаренка у підготовці магістрів педагогіки вищої школи. Матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. «Педагогіка А. С. Макаренка в полікультурному освітньому просторі», присвяченої 125-й річниці з дня народження А. С. Макаренка (м. Полтава, 12–14 берез. 2013 р.). / За заг. ред. проф. М. В. Гриньової. Полтава, 2013. С. 95–97.
- Лебедик Л. В. Розвиток лідерства в колективі за системою Антона Макаренка. Публічне управління та адміністративний менеджмент : сучасні тренди та перспективи: матеріали міжнародної науково-практичної інтернет-конференції. Харків : Видавничий центр “Global Scientific Trends”, 2021. 153 с. С. 112–113.
- Лебедик Л. В., Стрельніков В. Ю., Стрельніков М. В. Сучасні технології навчання і методики викладання дисциплін: Навчально-методичний посібник для слухачів курсів підвищення кваліфікації педагогічних працівників закладів середньої, професійної (професійно-технічної), фахової передвищої та вищої освіти. Полтава : АСМІ, 2020. 303 с.
- Лебедик Леся, Стрельніков Віктор. Інтерактивні технології навчання майбутніх фахівців у сфері соціальної роботи. *Імідж сучасного педагога*. 2020. № 4 (193). С. 49–53. URL : http://isp.poipro.pl.ua/article/view/212383/pdf_76
- Макаренко А. С. Воля, мужество, целеустремленность. *Пед. соч.* в 8 т. Т. 4. М. : Педагогика, 1984. С. 316–320.
- Макаренко А. С. Некоторые выводы из моего педагогического опыта. *Пед. соч.* в 8 т. Т. 4. М. : Педагогика, 1984. С. 235–236.
- Макаренко А. С. О моем опыте. *Пед. соч.* в 8 т. Т. 4. М. : Педагогика, 1984. С. 260–266.
- Макаренко А. С. Прекрасный памятник. *Пед. соч.* в 8 т. Т. 4. М. : Педагогика, 1984. С. 22–24.
- Макаренко А. С. Проблемы школьного советского воспитания (лекции). Лекция первая. Методы воспитания. *Пед. соч.* в 8 т. Т. 4. М. : Педагогика, 1984. С. 123–139.
- Макаренко А. С. Проблемы школьного советского воспитания (лекции). Лекция третья. Педагогика индивидуального развития. *Пед. соч.* в 8 т. Т. 4. М. : Педагогика, 1984. С. 161–180.
- Макаренко А. С. Проблемы школьного советского воспитания (тезисы). *Пед. соч.* в 8 т. Т. 4. М. : Педагогика, 1984. С. 118–121.
- Макаренко А. С. Что значит воспитать ребенка?. *Пед. соч.* в 8 т. Т. 4. М. : Педагогика, 1984. С. 364–365.
- Макаренко А. С. О «взрыве». *Пед. соч.* в 8 т. Т. 3. М. : Педагогика, 1984. С. 456–459.
- Сапарай Ю. В. Роль А. С. Макаренка у технологізації соціально-педагогічної діяльності. *Педагогічні науки* : Зб. наук. пр. Ч. 2. Суми : СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2008. 412 с. С. 210–219.

- Сидоренко Н. В. Особливості соціалізації дітей-сиріт у дитячих будинках 20–30-х років (на прикладі єврейського дитячого будинку № 1 м. Чернігова). Творча спадщина А. С. Макаренка в контексті інноваційного розвитку освіти XXI століття : матеріали II Міжнар. наук.-практ. конф. (15–16 берез. 2018 р., м. Суми). Суми : СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2018. 284 с. С. 199–203.
- Стрельніков В. Ю. А. С. Макаренко – основоположник теорії проектування дидактичних систем. Педагогіка А. С. Макаренка в полікультурному освітньому просторі : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., присвяченої 125-й річниці з дня народження А. С. Макаренка. Полтава, 12–14 берез. 2013 р. / За заг. ред. проф. М. В. Гриньової. Полтава, 2013. С. 163–165.
- Стрельніков В. Ю. Внесок видатних полтавських педагогів Антона Макаренка і Григорія Ващенка в теорію педагогічного проектування. Четверті Череванівські наукові читання : зб. наук. ст. за матеріалами Всеукр. наук. конф. (з міжнар. участю) (до 100-річчя з часу створення історико-філологічного факультету в Полтаві), 25–26 жовт. 2018 р. Полтава : ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2018. С. 128–136.
- Стрельніков В. Ю. Розвиток започаткованої А. С. Макареном теорії проектування дидактичних систем. Витоки педагогічної майстерності : зб. наук. пр. Полтава : ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2013. Вип. 12. С. 300–305.
- Червоненко К. С. Зміст та форми практичної підготовки майбутніх соціальних працівників до організації волонтерської діяльності учнівської молоді. *Науковий журнал Хортицької національної академії. Scientific Journal of Khortytsia National Academy. (Серія: Педагогіка. Соціальна робота)* : наук. журн. / [редкол. : В. В. Нечипоренко (голов. ред.) та ін.]. Запоріжжя : Вид-во комунального закладу вищої освіти «Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія» Запорізької обласної ради, 2020. Вип. 1(2). С. 147–154. DOI : <https://doi.org/10.51706/2707-3076-2020-2-15>
- Ярмаченко Н. Д. Педагогическая деятельность и творческое наследие А. С. Макаренко: Кн. для учителя. Київ : Рад. шк., 1989. 191 с.
- Strelnikov V. Yu., Lebedyk L. V., Hura T. V., Sysoieva S. I., Stankevych S. V., Shapovalova E. V., Avilova O. Ye. Leadership and social work in the environmental management system. *Ukrainian Journal of Ecology*. 2021. № 11 (2). С. 349–351.

References

- Berezhna, S. I. (2008). The role of pedagogical heritage of A. S. Makarenko in professional training of social teachers. *Pedagogical Sciences : collection of scientific articles. Part 2.* : Sumy State Pedagogical University named after A.S. Makarenko. 180–185 (ukr).
- Chervonenko, K. S. (2020). Contents and forms of practical training for future social workers to organize students' volunteer activities. *Scientific Journal of Khortytsia National Academy. (Series: Pedagogy. Social Work)* : scientific journal / [editorial board : V. Nechyporenko (chief editor) and others] : Publishing house of the Municipal Institution of Higher Education Khortytsia National Educational and Rehabilitation Academy of Zaporizhzhia Regional Council, Iss. 1(2). 147–154. <https://doi.org/10.51706/2707-3076-2020-2-15> (ukr).
- Dubaseniuk, O. A. (Ed.) (2013). Innovativeness of A. S. Makarenko's ideas in the pedagogy of the 21st century / monograph. : Publishinh House of Zhytomyr Ivan Franko State University (ukr).
- Lebedyk, L. V. (2008). A. S. Makarenko on the education of leadership in the team. The legacy of A.S. Makarenko and pedagogical priorities of the present : Astraya 198–199 (ukr).
- Lebedyk, L. V. (2013a). The use of pedagogical heritage of A.S. Makarenko in designing the content of training masters of pedagogy in higher education. Origins of pedagogical skills / collection of scientific works: Poltava V.G Korolenko National Pedagogical University, Issue 12. 184–189 (ukr).

- Lebedyk, L. V. (20136). The use of pedagogical heritage of A.S. Makarenko in training masters of higher school pedagogy. Materials of the International. scientific and practical conf. «Pedagogy of A. S. Makarenko in a Multicultural Educational Space» : Poltava 95–97 (ukr).
- Lebedyk, L. (2015). The use of pedagogical heritage of A.S. Makarenko in designing the training of masters of higher school pedagogy. *Edukacja i ekonomia*. Redakcja naukowa prof. dr.hab. Vaino Rajangu, dr. Tadeusz Trocikowski. Wloclawek – Kaniewo 199–208 (rus).
- Lebedyk, L. V. (2021). Development of leadership in the team according to the system of Anton Makarenko. Public administration and administrative management: current trends and prospects: materials of the international scientific and practical Internet conference : Publishing Center “Global Scientific Trends” 112–113 (ukr).
- Lebedyk, Lesia & Strelnikov, Viktor. (2020). Interactive technologies of training future specialists in the field of social work. *The Image of the Modern Teacher*. № 4 (193). 49–53. http://isp.poippo.pl.ua/article/view/212383/pdf_76 (ukr).
- Lebedyk, L. V., Strelnikov, V. Yu. & Strelnikov, M. V. (2020). Modern technologies of teaching and methods of teaching disciplines: teaching and methodological manual : ASMI (ukr).
- Makarenko, A. S. (1984). Will, courage, determination. *Ped. soch. v 8 t. T. 4* : Pedahohyka. 316–320 (rus).
- Makarenko, A. S. (1984). Some conclusions from my pedagogical experience. *Ped. soch. v 8 t. T. 4.* : Pedagogika Publishing, 235–236 (rus).
- Makarenko, A. S. (1984). About the «explosion». *Pedagogical works in 8 vol. Vol. 3.* : Pedagogika Publishing, 456–459 (rus).
- Makarenko, A. S. (1984). About my experience. *Pedagogical works in 8 vol. Vol. 4.* : Pedagogika Publishing, 260–266 (rus).
- Makarenko, A. S. (1984). A beautiful monument. *Pedagogical works in 8 vol. Vol. 4.* : Pedagogika Publishing, 22–24 (rus).
- Makarenko, A. S. (1984). Problems of Soviet school education (lectures). The first lecture. Methods of education. *Pedagogical works in 8 vol. Vol. 4.* : Pedagogika Publishing, 123–139 (rus).
- Makarenko, A. S. (1984). Problems of school Soviet education (lectures). The third lecture. Pedagogy of individual development. *Pedagogical works in 8 vol. Vol. 4* : Pedagogika Publishing, 161–180 (rus).
- Makarenko, A. S. (1984). Problems of school Soviet education (thesis). *Pedagogical works in 8 vol. Vol. 4.* : Pedagogika Publishing, 118–121 (rus).
- Makarenko, A. S. (1984). What does it mean to raise a child? *Pedagogical works in 8 vol. Vol. 4:* Pedagogika, 364–365 (rus).
- Saparay, Yu.V. (2008). The role of A.S. Makarenko in the technologization of socio-pedagogical activity. *Pedagogical Sciences* : collocation of scientific works. Part. 2. : Sumy State Pedagogical University named after A.S. Makarenko, 210–219 (ukr).
- Sydorenko, N. V. (2018). Peculiarities of the socialization of orphans in orphanages in the 20s and 30s (on the example of the Jewish orphanage No. 1 in Chernihiv). The creative heritage of A. S. Makarenko in the context of the innovative development of education of the 21st century : Sumy State Pedagogical University named after A.S. Makarenko. 199–203 (ukr).
- Strelnikov, V. Yu. (2013a). A. S. Makarenko – the founder of the theory of design of didactic systems. *Pedagogy of A. S. Makarenko in a multicultural educational space* : Poltava 163–165 (ukr).
- Strelnikov, V. Yu. (2018). The contribution of prominent Poltava teachers Anton Makarenko and Grigory Vashchenko to the theory of pedagogical design. Fourth Cherevanov Scientific Readings : Poltava V.G Korolenko National Pedagogical University, 128–136 (ukr).
- Strelnikov, V. Yu. (20136). Development of the theory of design of didactic systems initiated by A. S. Makarenko. Origins of pedagogical skills : collection of scientific works. Poltava : Poltava V.G Korolenko National Pedagogical University, Issue 12. 300–305 (ukr).

- Yarmachenko, N. D. (1989). Pedagogical activity and creative heritage of A. S. Makarenko: Book. for the teacher : "Radianska Shkola" Publishing (rus).
- Strelnikov, V. Yu., Lebedyk, L. V., Hura, T. V., Sysoieva, S. I., Stankevych, S. V., Shapovalova, E. V. & Avilova, O. Ye. (2021). Leadership and social work in the environmental management system. *Ukrainian Journal of Ecology*. 2021. № 11 (2). S. 349–351.

IMPLEMENTATION OF ANTON MAKARENKO'S IDEAS IN THE TRAINING OF MASTERS OF SOCIAL WORK

Lesia Lebedyk, Doctor of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Associate Professor at the Department of Special Education and Social Work, Poltava V. G. Korolenko National Pedagogical University, Poltava, Ukraine, e-mail : lebedyk_lesya@ukr.net

The article considers important aspects of the use of A. Makarenko's pedagogical heritage in designing the content of preparing future social workers for professional activity; the requirements for designing the content of training for specialty 231 «Social Work» are highlighted; the content of master's training according to the requirements of the modular system of education is developed, the advantages of the specified system as the most effective for preparation of masters of social work are shown.

The main requirements for structuring the content of training of masters of social work are highlighted: they are systematic nature of training, mutual subordination, holistic perception and presentation of the entire amount of information of the discipline, continuity, choice of individual trajectory in mastering the content of education, content updating, technological development of the skills of reflective culture in undergraduates, activity approach.

The advantages of the modular system of training of masters of specialty 231 «Social work» on the basis of creative use of pedagogical heritage of A. Makarenko are singled out: clear structure of each educational course, orderliness; the ability to track the relationships between elements; clarity, awareness of perspective; individual approach to learning; flexibility in providing information; development of productive thinking; multifunctionality; the possibility of self-control of undergraduate studies and their own activities as a teacher; activation of cognitive activity; complexity, focus on the prospect of promotion; the accumulative principle of evaluating the work of undergraduates; possibility of self-control and self-assessment; formation of independence; training according to persona; choice, i.e. a certain freedom; responsibility for your choice; formation of a subjective position in educational activities; the ability to adapt educational content to the needs of undergraduates; selection of content in accordance with the problem stated by the master; taking into account the interests and problems of undergraduates; flexible schedule of learning new content and new methods; accumulative principle in self-esteem.

The conclusion is made about the need to form the subjective position of masters, their independence, their ability to make decisions in specific situations, take responsibility for the results of their own activities; provide training, practice qualities of the social teacher on the basis of A. Makarenko's techniques.

Key words: Anton Semenovych Makarenko, masters of social work, professional training, pedagogical heritage, content of education.

Стаття надійшла до редакції / Received 30.05.2022

Прийнята до друку / Accepted 15.06.2022

Унікальність тексту 89,4 % (Unicheck ID1012301848)

© Лебедик Леся Вікторівна, 2022